

Geelgors

Grensoverschrijdend soortactieplan – project TEC!

west-vlaanderen
de gedreven provincie

Publication
disponible en
FRANÇAIS
sur simple demande
auprès de l'organisme
diffuseur

Interreg

France-Wallonie-Vlaanderen

UNION EUROPÉENNE
EUROPESE UNIE

TEC!

Avec le soutien du Fonds européen de développement régional
Met steun van het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling

Geelgors

Grensoverschrijdend soortactieplan – project TEC!

Redactie actieplan:

Olivier Dochy, Provincie West-Vlaanderen, januari 2018

In samenwerking met de partners van het Interreg V-project TEC! (Tous Eco-Citoyens! of Iedereen Eco-burger!):

Contactadressen van de organisaties: zie bijlage 2.

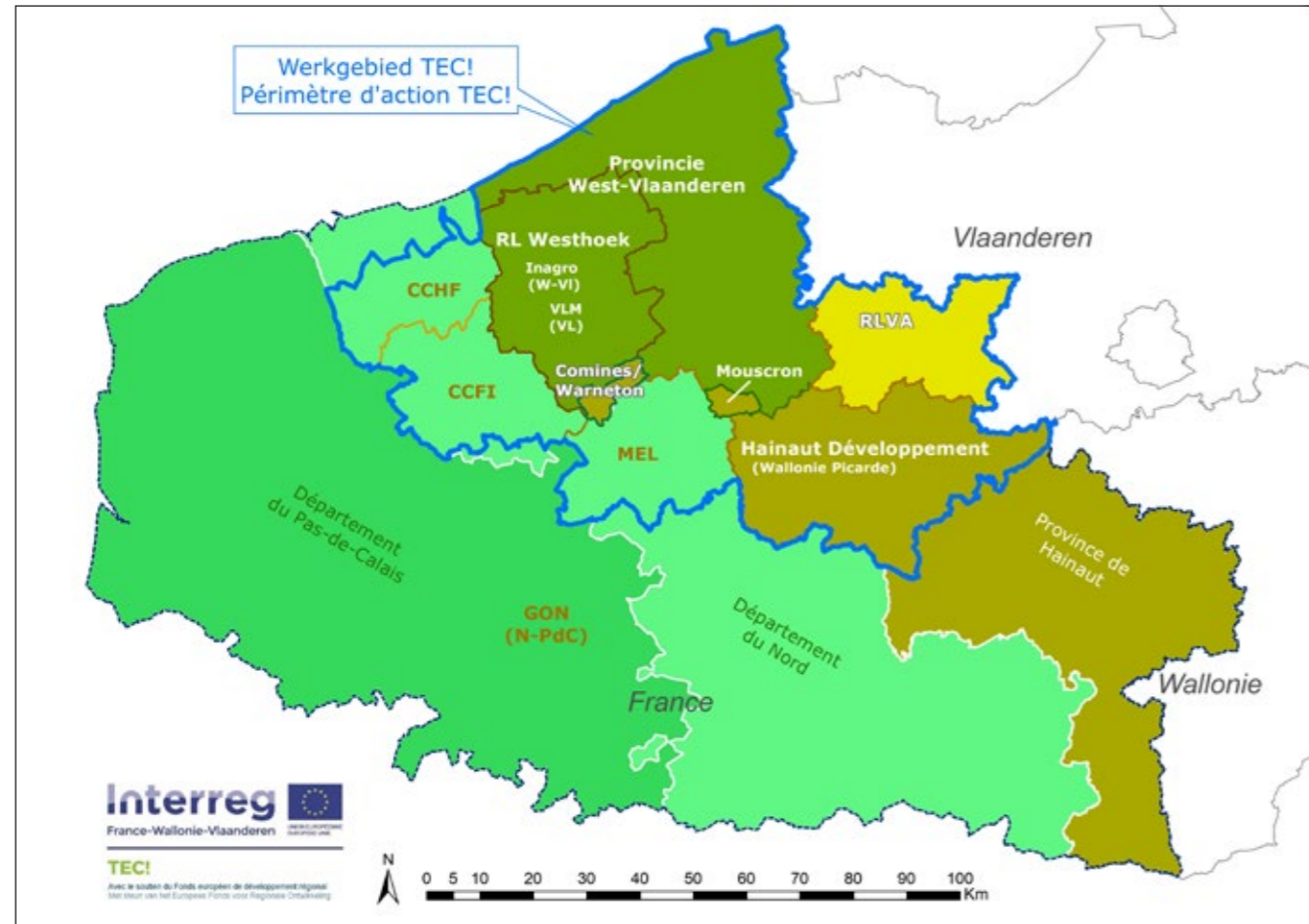

Figure 1: Werkgebied van het project TEC! (Tous Eco-Citoyens! - Iedereen Eco-burger!) en van de projectpartners. Inagro heeft heel West-Vlaanderen als werkgebied, de VLM werkt in heel Vlaanderen. De GON werkt over het geheel van de departementen Nord en Pas-de-Calais in Frankrijk. De uitvoering van het soortactieplan gebeurt binnen de blauwe omranding van het TEC!-werkgebied. Afkortingen: zie bijlage.

Dit grensoverschrijdende actieplan kwam tot stand in het kader van het Interreg V-project "Tous Eco-Citoyens!" of "Iedereen Eco-burger!" met de steun van het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling.

Voor de verspreidingskaarten werd gebruik gemaakt van de gegevens uit de databanken van waarnemingen, be, observations.be, observation.org, SIRF.EU en van het 'Observatoire de la Faune, de la Flore et des Habitats' (OFFH) van Wallonië.

Voorpagina: mannetje Geelgors op winterse graanakker in Heuvelland (foto: Koen Lepa).

Foto's in de tekst van Olivier Dochy, tenzij anders vermeld.

Verantwoordelijke uitgever: Peter Norro, Provinciebestuur West-Vlaanderen, Koning Leopold III-laan 41, 8200 Brugge

Inhoud

1 INLEIDING: BELANG VAN DE SOORT VOOR DE GRENREGIO	6
2 ACHTERGRONDINFORMATIE	7
2.1 Ecologie van de Geelgors	7
2.1.1 Hoe herkennen?	7
2.1.2 Leefwijze en biotoop	8
2.2 Verspreiding en trends	11
2.3 Beschermingsstatus en Rode Lijst	15
2.4 Gewenste maatregelen voor de Geelgors	16
2.4.1 Knelpunten	16
2.4.2 Pluspunten	19
2.4.3 Welke terreinmaatregelen zijn gunstig voor de Geelgors?	20
2.5 Welke andere soorten profiteren mee?	21
3 DOELEN VAN HET GRENDOERSCHRIJDEND SOORTACTIEPLAN GEELGORS	23
3.1 Inleiding	23
3.2 Hoofddoelstelling	23
3.3 Actiedoel 1: Demonstratieterrijnen aanleggen voor zomervoedsel en wintervoedsel	24
3.4 Actiedoel 2: Broedhabitat verbeteren: aandacht voor hagen	29
3.5 Actiedoel 3: Gezamenlijke grensoverschrijdende monitoring van de resultaten	31
3.6 Actiedoel 4: Grensoverschrijdende communicatie en kennisuitwisseling organiseren	32
3.7 Actiedoel 5: Gezamenlijk een set aan didactisch materiaal samenstellen	33
4 TIJDSLIJN GRENDOERSCHRIJDEND SOORTACTIEPLAN GEELGORS	34
5 LITERATUUR	35
SAMENVATTING	36
BIJLAGEN	37
Bijlage 1: Modelcontract japanse haver	37
Bijlage 2: lijst projectpartners TEC!	38

1. Inleiding: belang van de soort voor de grensregio

De Geelgors is een kenmerkende soort voor het kleinschalige landschap dat de grensregio tussen westelijk Vlaanderen, Noord-Frankrijk en Henegouwen zo typeert. In zo'n landschap komen veel dier- en plantensoorten voor, maar de sympathiek ogende Geelgors kan als beste **symboolsoort** naar voor geschoven worden (Dochy, 2007). De soort gaat in grote delen van haar verspreidingsgebied achteruit door verdere intensivering van de landbouw en het verdwijnen van kleine landschapselementen.

De al sterk uitgedunde en naar de zuidelijke grensstreek teruggetrokken populaties van West- en Oost-Vlaanderen lijken nu uitlopers van de minder gehavende Franse en Waalse populaties. Voor het voortbestaan van de soort is het van groot belang om die grensoverschrijdende connecties niet te onderbreken. De Geelgors reageert meestal goed op beschermingsmaatregelen, zoals het voorzien van extra wintervoedselveldjes en het verzorgen van de kleine landschapselementen.

De duidelijke nood aan beschermingsacties en het belang van de grensregio voor de populatie, in combinatie met een goede herkenbaarheid en de mogelijkheden voor grensoverschrijdende acties met nieuwe doelgroepen, maakt dat dit een interessante soort is voor grensoverschrijdende acties rond biodiversiteit. Vermits de soort dicht bij de mens leeft, is het ook een interessante soort om "éco-citoyens" of "eco-bewoners" te mobiliseren.

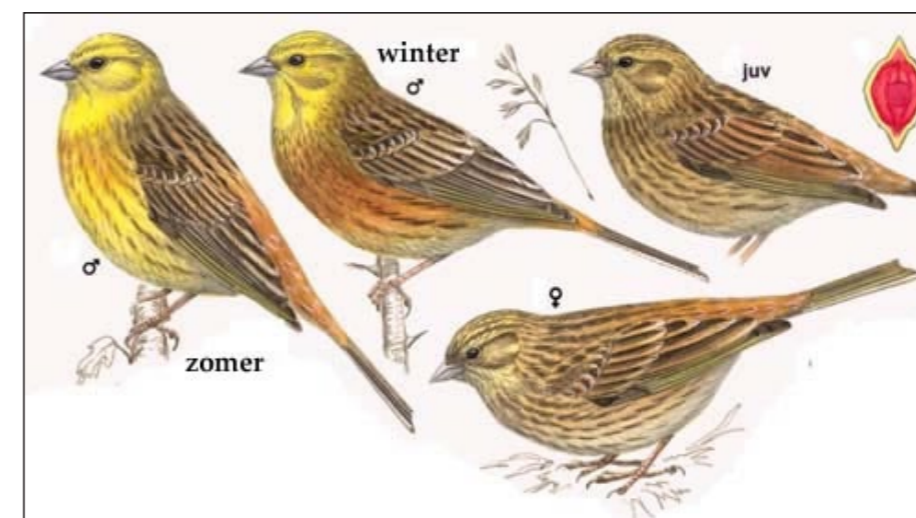
Figuur 2: Mannetje Geelgors op de uitkijk. Paaltjes en struiken worden vaak gebruikt als zangpost (foto: Shutterstock).

2. Achtergrondinformatie¹

2.1 Ecologie van de Geelgors

2.1.1 Hoe herkennen?

De Geelgors is ongeveer even groot als een mus, maar wat langgerekter en met een naar verhouding langere staart. De mannetjes zijn opvallend geel op kop en borst, de vrouwtjes hebben dit veel minder en zijn zwaarder gestreept. Er is veel individuele variatie in de hoeveelheid geel, bij beide geslachten. De gele kop wordt doorsneden door donkerder vlekken en duidelijke snor- en oogstrepen, deze laatste start pas achter het oog. Vóór het oog is de kop het felste geel waardoor het oog zelf goed opvalt. Op de overgang tussen het geel van de kop en het bruinere van de rug en flanken is vaak een bruingroene zweem te zien. Bij sommige vogels is dit bijna als effen borstband zichtbaar. De rug en flanken zijn voor de rest vooral rossig bruin en donkerbruin gestreept. De hoeveelheid streping op de buik en flanken is variabel. De stuit is duidelijk rossig en is een opvallend en soortspecifiek kenmerk bij wegvliegende vogels. Dan zijn ook de witte buitenste staartpennen vaak zichtbaar, wat een mus niet heeft maar andere gorzen, piepers en de Vink wel. Juvenielen missen opvallende gele kleur, maar een gele zweem is wel aanwezig. De typische langgerekte gorzenvorm in combinatie met de rossige stuit is dan doorslaggevend in de herkenning. Alle leeftijden en geslachten hebben een vrij stevige loodgrijze snavel, geschikt om zaden mee te pellen of te pletten.

Figuur 3: Geelgors in diverse kleden. Bron: www.planetofbirds.com/yellowhammer-emberiza-citrinella

Het geluid is uiteraard ook een goed determinatiekenmerk. Het best gekend is de zang van het mannetje, die te horen is vanaf de eerste lentedagen in februari-maart tot diep in augustus. Het klinkt als het aanzwellende deuntje uit de vijfde symphonie van Beethoven, met 5-12 korte en gelijke strofen, gevolgd door één lange. Vrij vertaald: "Geef mij een pintje biiiiiieeeeeerrr". Er bestaan veel lokale en individuele variaties. Het achterwege blijven van de lange eindstrofe gebeurt regelmatig. De vogels zingen het meest bij zacht tot warm weer. Sommige individuen zingen van 's morgens vroeg tot 's avonds laat, andere zijn heel stil. Mogelijk zet de aanwezigheid van burens aan tot meer zang dan bij solitaire koppels.

Verder laat de Geelgors zich ook buiten het broedseizoen het vaakst opmerken door een kenmerkende "dzjing"- of "dzjeng"-roep met duidelijke 'metaalklank'. De functie van deze roep is onduidelijk, maar heeft waarschijnlijk een territoriale en/of alarmfunctie.

In de vlucht of bij alarm worden allerlei andere roepjes gehoord. Het vaakst is dit een metaalachtig "tsrrrp", met rollende rrr. Op wintervoedselplaatsen is dit vaak het eerste teken van hun aanwezigheid. Geluiden kunnen gemakkelijk ingeoefend worden op www.xeno-canto.org.

¹ Dit hoofdstuk is gebaseerd op de literatuur uit Hoofdstuk 5

2.1.2 Leefwijze en biotoop

De Geelgors is oorspronkelijk een soort van halfopen landschap zoals ijle (steppe)bossen en niet volledig beboste berghellingen. Het is een typische bewoner van zomen: overgangen tussen korte kruidenrijke vegetatie en struiken of bosranden.

Het dieet van de Geelgors bestaat in het broedseizoen vooral uit rupsen van vlinders, spinnen, langpootmuggen, larven van zweefvliegen, sprinkhanen en kevers (Cramp & Perrins, 1994; Stoate et al., 1998). Volwassen vogels eten in het broedseizoen voor 3/4 ongewervelden en 1/4 plantenzaden. Nestjongen krijgen 2/3 ongewervelden en 1/3 zaden. Zetmeelhoudende zaden van grassen en granen hebben de absolute voorkeur, oliehoudende zaden worden gemeden. Naast grassen en granen komen andere plantenzaden vooral uit de genera duizendknoop (Polygonum), knoopkruid (Centaurea), klaver (Trifolium), muur (Stellaria), zuring (Rumex), ganzenvoet (Chenopodium), melkdistel (Sonchus), weegbree (Plantago) e.a. (Cramp & Perrins, 1994). Dit zijn dus vooral planten van kale bodems, onverharde wegen, bloemrijke graslanden en ruigtes.

De soort heeft zich in grote delen van Europa prima kunnen aanpassen aan kleinschalig agrarisch landschap, vol kleine landschapselementen zoals struiken, bomen, hagen, houtkanten, bosjes, hoogstamboomgaarden en braamstruwelen, in combinatie met kruidenrijke bermen of percelen.

Een regionale grensoverschrijdende studie naar de aanwezigheid van akkervogels en landschapselementen langs beide zijden van de grens Frankrijk - West-Vlaanderen bevestigde dit ook voor ons werkgebied (Dochy, 2014). Opvallend was dat daarnaast zowel knotwilgen als poelen meer dan gemiddeld voorkwamen in geelgorsterritoria. De knotbomen op zich vormen geschikte zangposten. Wilgen zijn bovendien rijk aan insecten vanaf het vroege voorjaar. Poelen hebben vaak kale vertrapte grond rondom, een plek waar Geelgorzen graag voedsel zoeken. Daarnaast wijst de aanwezigheid van oude knotbomen vaak op minder intensief bewerkte zones in het landbouwgebied. In Vlaanderen komen Geelgorzen relatief vaker langs waterlopen voor, in Frankrijk (en in het algemeen) is dat niet zo. De reden hiervoor is waarschijnlijk dat er in het intensieve Vlaamse landbouwgebied enkel daar nog bomen, struiken, ruigte en open bodem te vinden zijn.

In Engeland werd gevonden dat eerder lage (1,40 m) en brede (1,20 m) hagen optimaal zijn (Lack, 1992), met hier en daar een boom om als zangpost te gebruiken. Te nette geschorene hagen zijn niet geschikt, de wat ruigere varianten met braamstruwelen en vooral een gesloten onderkant zijn veel beter. Het 'vlechten' van hagen is daarom een goede maatregel. In bosrijke streken wordt ook wel in kapvlaktes gebreed.

Een geschikt leefgebied voor de Geelgors biedt het hele jaar door voedsel en schuilgelegenheid. De vogel is bij ons grotendeels standvogel. In het broedseizoen zijn koppels sterk territoriaal, daarbuiten zwerven ze rond in groepjes. Op zeer voedselrijke plaatsen kunnen dan tientallen tot enkele honderden vogels bijeen troepen.

Bomen of struiken die duidelijk boven de andere begroeiing uitsteken, worden gewaardeerd als zang- of uitkijkpost. Ook elektriciteitsdraden en weidepaaltjes vervullen die functie.

De Geelgors foerageert het liefst op kale grond. Daar kunnen ze efficiënter naar zaden zoeken en ze zien predatoren ook beter naderen, zoals de Sperwer. Een nodige voorwaarde is daarom een niet volledig gesloten kruidlaag, met veel grassen en kruiden, of de aanwezigheid van kale plekken, molshopen, akkers of stoppelvelden. Op de vruchtbare bodems van de TEC!-regio raakt kale grond snel begroeid. Niettegenstaande de Geelgors normaal geen vogel van natte gebieden is, vinden we hem toch vaak langs beken. Waarschijnlijk spelen beekoevers de rol van kale bodem. Ook komen hier doorgaans meer kruidachtige planten voor dan op akkers die met onkruidbestrijdingsmiddelen zijn behandeld. Bovendien komen langs beken vaak bomen en struiken voor.

Figuur 4a: Typisch biotoop van Geelgors in West-Vlaanderen, met een variatie aan houtige kleine landschapselementen en bloemrijke bermen of grasland (links Westouter, rechts Eeuwenhout Dranouter).

Figuur 4b: Typische biotopen Geelgors. Links meest oostelijke locatie in de Westhoek langs de Wijtschaatsebeek in Voormezele met veel solitaire struiken. Rechts het meest ideale biotoop met diverse graangewassen, een onkruidrijke strook, gevarieerd struweel met kruidenzoom en een onverharde weg (Argonne, Frankrijk).

Figuur 4c: Ideale landschappen voor Geelgors in Noord-Frankrijk met brede geschorene hagen, her en der enkele hoger uitgroeiende oude bomen en struiken, relatief veel graanakkers, vrij brede wegbermen met bloemen en veel groen rond de hoevegebouwen (foto links: Méteren, rechts: Eblinghem; foto's Mélissa Toussaint, CCFI).

In de herfst zwerven Geelgorzen wat rond op zoek naar geschikte voedselgebieden voor de winter. Uit onderzoek in West-Vlaanderen blijkt dat ze daarbij nauwelijks buiten de perimeter van de broedterritoria komen. De vogels roepen regelmatig en dat trekt soortgenoten aan, die op die manier wintergroepjes vormen. 's Winters exploiteren die groepjes zadenrijke plaatsen zoals (graan)stoppelvelden, braakliggende terreinen en andere ijl begroeide ruigtes, mesthopen of open liggende voedersilo's met graan. Akkertjes met overwinterend graan zijn zeer geliefd. Er moet een braam- of doornstruweel vlakbij zijn om in te rusten of te schuilen. Ze blijven daar dagelijks terugkeren tot het voedsel op is. Bij sneeuwval groeperen ze zich nog meer, namelijk daar waar nog zaden boven de sneeuw uitsteken.

De zangactiviteit hervat mondjesmaat op de eerste mooie lente-achtige dagen op het eind van de winter, in februari. De territoria het dichtst bij de beste wintervoedselplaatsen schijnen het snelst bezet te worden (Clarysse, 2003). Als het weer terug slechter wordt, sluiten deze vogels zich weer aan bij de groep, tot die helemaal uiteenvalt vanaf begin maart ongeveer.

Op sommige warme dagen in maart-april en eind juni tot begin augustus, soms ook tussendoor, zingen de mannetjes quasi non-stop, soms uren aan een stuk. Dit kan op elk moment van de dag zijn, maar niet 's nachts. We hebben de indruk dat mannetjes zonder directe burens zich veel minder laten horen. De zang lijkt op het gekende thriller-deuntje uit de 5e symfonie van Beethoven ("Geef me een pintje biiiiiieeeeeer!"). In feite baseerde Beethoven zich op de Geelgors en is het dus andersom... Er is ook een roep die klinkt als een metalig "djzimm", "djzit" of ook wel "djzii", en die ook als een territoriumbevestiging kan gelden. Die roep wordt ook als alarmroep gebruikt om soortgenoten te verwittigen als een predator opgemerkt werd. In vlucht wordt deze of nog een ander roepje ten gehore gebracht: een kort snel en spits "trrp".

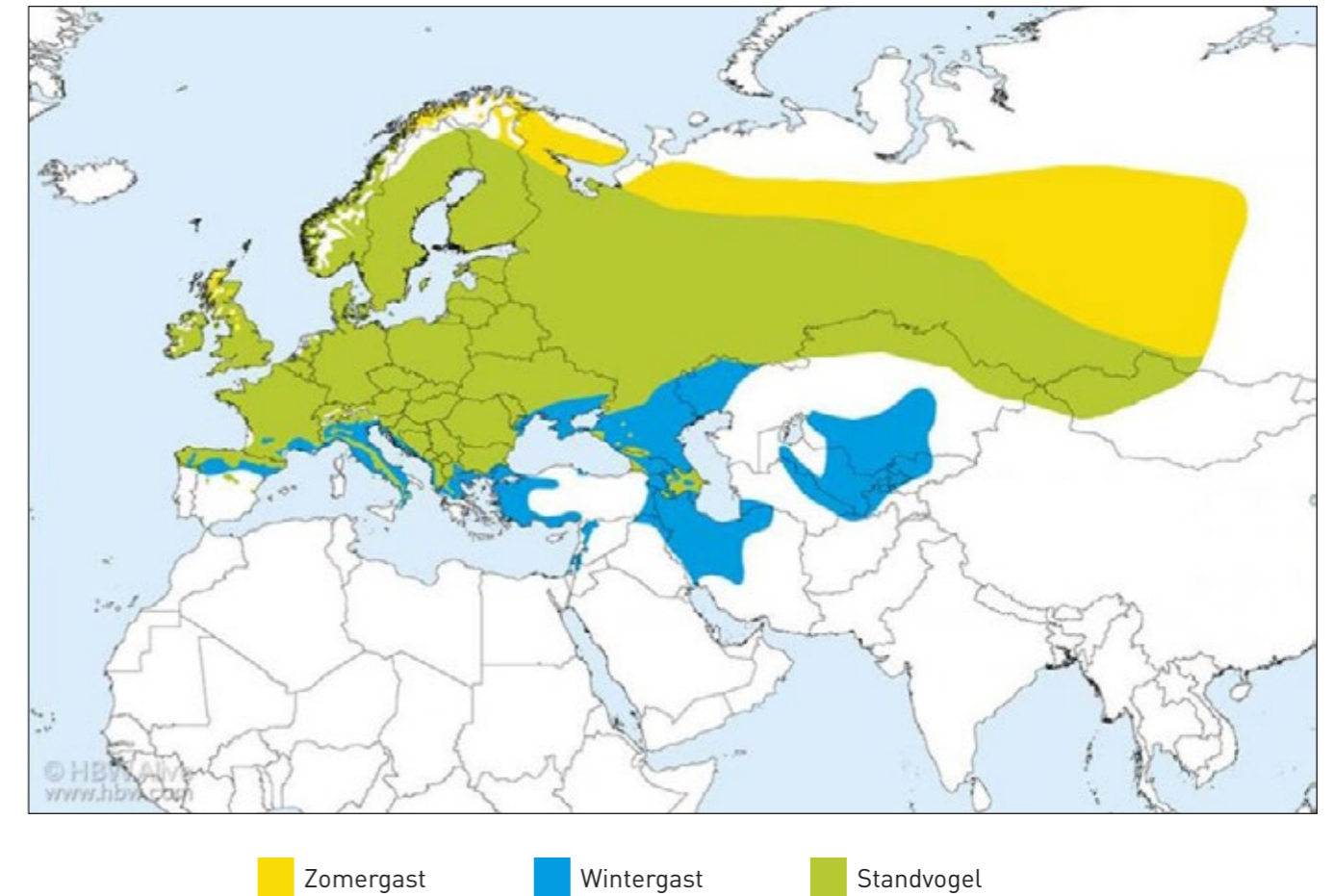
Het nest wordt laag tegen de grond gebouwd in hoog gras, vaak langs struiken, hagen, ruigtes langs waterlopen of in droge grachten. Het kaal houden van de bodem of kort houden van gras onder hagen is dus negatief voor deze soort. Het aanpalend grondgebruik is meestal akkerland. Plaatsen langs intensief productiegroenland worden gemeden want dit biedt te weinig geschikt voedsel en heeft een te dichte graszode. Bloemrijk grasland naast de haag is daarentegen juist wel geliefd.

Vanaf half april worden 3-5 eieren gelegd. De broedduur is 12-14 dagen. De jongen blijven dan nog 11-13 dagen in het nest. Ze worden nog 8 dagen gevoederd buiten het nest en zijn dan zelfstandig. Eén broedcyclus vanaf de nestbouw tot het zelfstandig worden van de jongen duurt 40-44 dagen. Vaak volgt nog een tweede broedsel in de loop van de zomer, soms nog ver in juli of zelfs augustus. In die periode zingt het mannetje als één van de laatste zangvogels nog altijd regelmatig om het territorium af te bakenen. Derde broedsels zijn uitzonderlijk. In augustus gebeurt de rui naar een vernieuwd verenkleed en houden de vogels zich gedeisd.

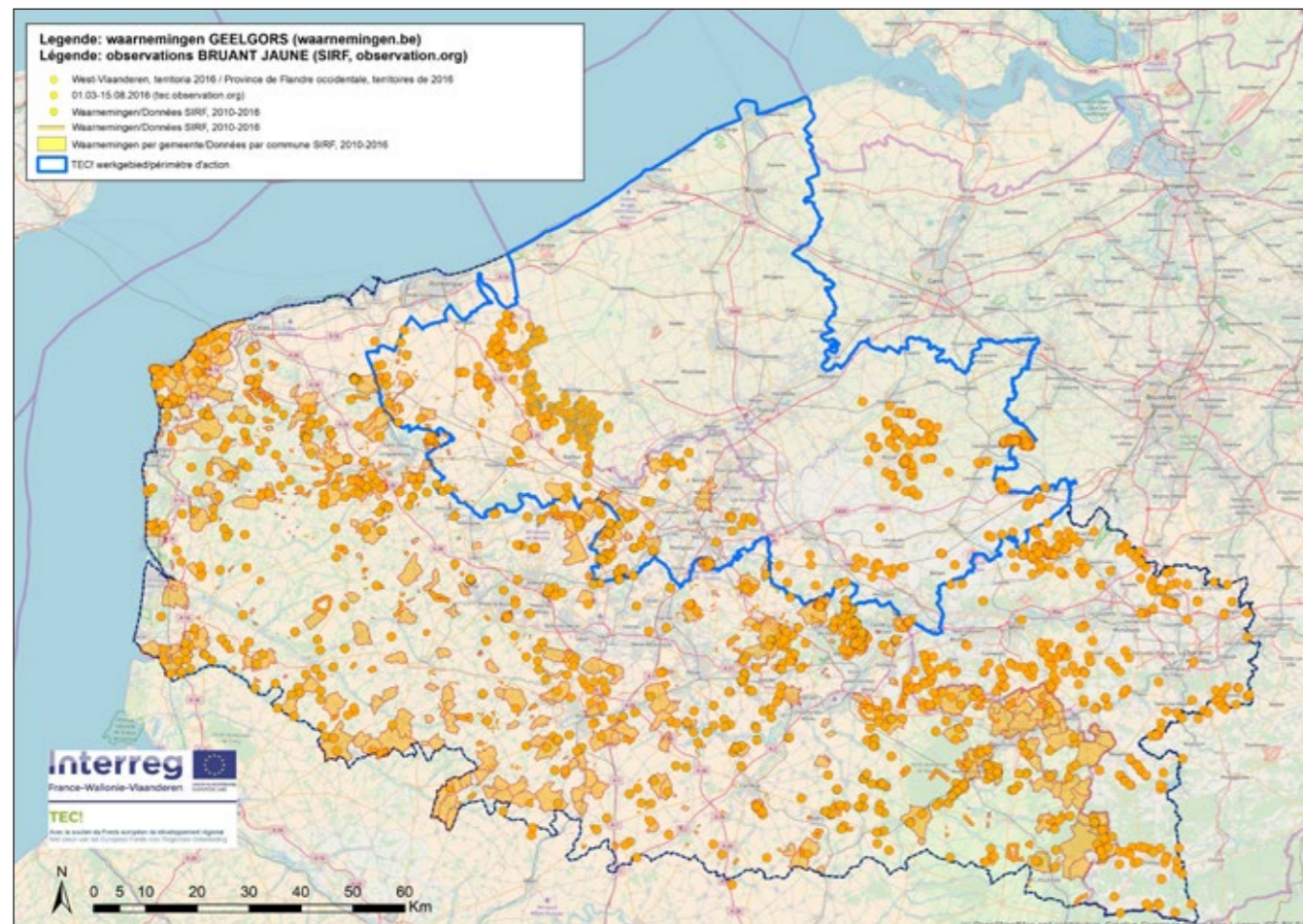
2.2 Verspreiding en trends

De soort komt voor in heel gematigd en noordelijk Europa, van de Atlantische Oceaan oostwaarts in dezelfde klimaatgordel tot oostelijk Siberië (fig. 5). Het zijn overwegend standvogels. In het Middellandse Zeegebied is het enkel een overwinteraar, terwijl ze in het uiterste noorden trekvogels zijn. Plaatselijk zijn er gaten in het verspreidingsgebied waar er hoge bergen zijn of zeer intensieve landbouw. Dit laatste is onder meer het geval in grote delen van Vlaanderen en Nederland.

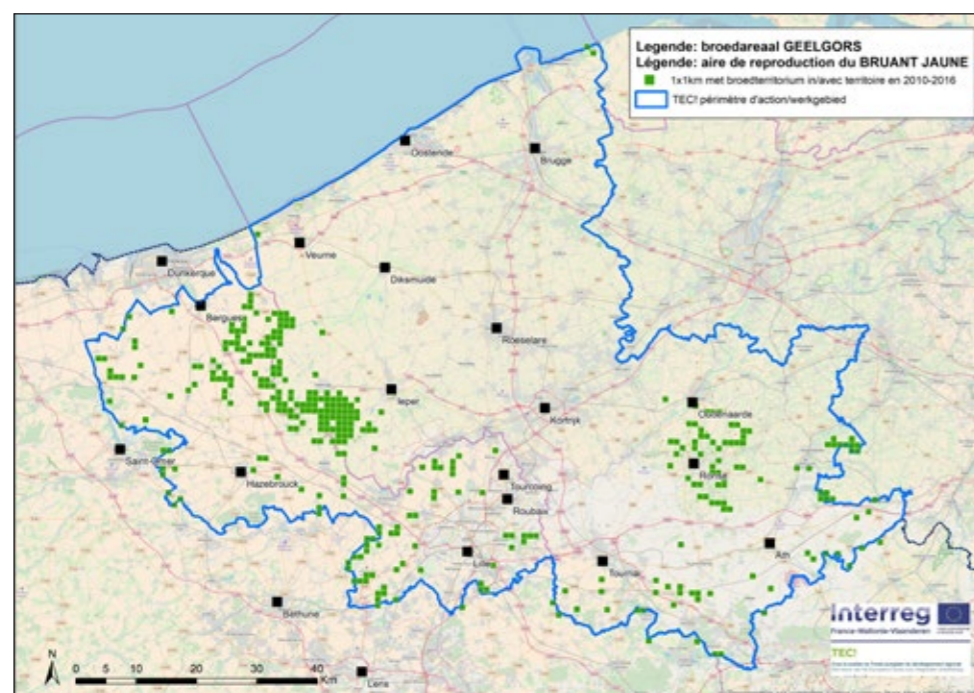
Figuren 5, 6 en 7 tonen de verspreiding van de soort in Europa en in het TEC!-werkingsgebied sinds 2010.

Figuur 5: Verspreiding van de Geelgors in Europa en Azië. Bron: www.hbw.com. Geel = enkel 's zomers aanwezig om te broeden (dus trekvogel). Blauw = enkel overwinterend en niet broedend. Groen = jaarrond aanwezig, zoals in West-Europa.

Figuur 6: Verspreiding van de Geelgors in de TECI-regio in de periode 01.03.2010-15.08.2016. Enkel zomerwaarnemingen tussen 1 maart en 15 augustus.

Figuur 7: Verspreiding van de Geelgors tijdens het broedseizoen in de werkingsperimeter van TECI. In totaal zijn in de periode 2010-2016 in 358 km² Geelgorzen vastgesteld in de periode 15.03 tot 15.08.

Tot in de jaren 1980 broedde de Geelgors nog zowat overal in de provincie West-Vlaanderen, van de duinen tot de Scheldevallei. Lippens & Wille (1972) schatten het aantal eind jaren 1960 nog op 3.000 koppels in West-Vlaanderen. In 1973-1977 was dit al geslonken tot zo'n 1.400 paartjes (Devillers et al., 1988). Daarna ging het nog steiler bergaf. Anno 2018 is de verspreiding sterk teruggedrongen tot de Westhoek, in een smalle strook van pakweg 5 km langs de Franse grens. In 2016 schatten we het aantal resterende koppels in de provincie op een 120-tal. Dit aantal is al een tiental jaar stabiel (Dochy, nog niet gepubliceerde gegevens). Elders in Vlaanderen is de soort zo goed als verdwenen uit de provincies Oost-Vlaanderen en Antwerpen. De leemstreek in Vlaams-Brabant en de Limbugse Kempen hebben wel nog goede populaties waar zelfs een vooruitgang wordt gemeld (Rutten, 2004).

De trend in Vlaanderen de voorbije tien jaar is schommelend, maar niettemin matig stijgend (+75% in 2016 sinds 2007). Dit is vooral zo in het oosten van het land (Devos et al., 2016), in het westen is de toestand stabiel (cfr. hoger).

Voor de Henegouwse enclave Komen-Waasten vermeldt de atlas van 1973-1977 minimum 100 paar. Anno 2001-2007 was dit geslonken tot 5 à 10 koppels (Jacob et al., 2010). In 2013 werden hier geen Geelgorzen meer aangetroffen (Dochy, 2014 – zie verder). In Moeskroen is de Geelgors al uitgestorven van voor 1980 (pers. med. C. Gruwier). Elders in westelijk Henegouwen is de soort nog wel aanwezig, maar meestal in lage dichtheden. De grootste dichtheden in Wallonië bevinden zich in de leemstreek en ten zuiden van Samber en Maas (Jacob et Burnel, 2010).

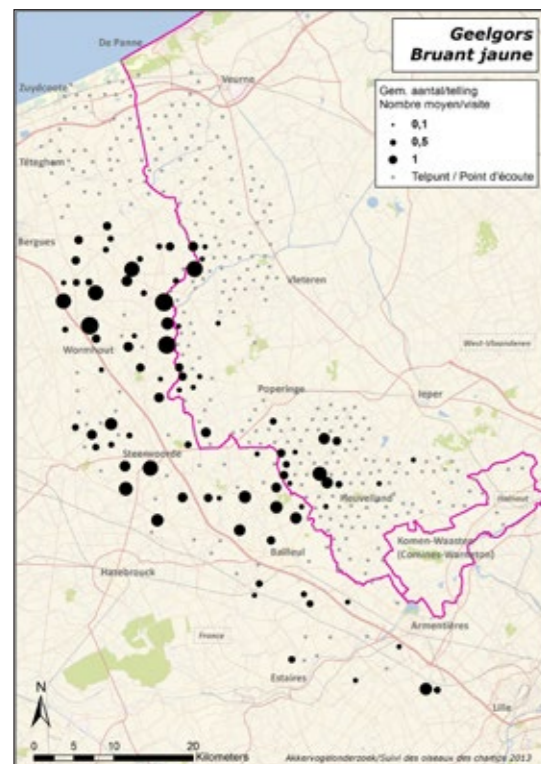
Over heel Wallonië wordt een achteruitgang van de dichtheid gemeld, maar (nog) nauwelijks van het areaal. Wel is de soort in westelijk Henegouwen schaarser geworden en plaatselijk verdwenen (zoals in Komen-Waasten en Moeskroen) (Jacob & Burnel, 2010; <http://biodiversite.wallonie.be/fr/emberiza-citrinella.html?IDD=50334285&IDC=305> (consultatie 31.08.2017)).

In Frankrijk lijkt de Geelgors nog vrij algemeen en overal verspreid. De broedvogelatlas van Noord-Frankrijk (periode 1985-1995, Tombal et al. (1996)) vermeldt een vlakdekkend en algemeen voorkomen, duinen en polders inbegrepen. De dichtheden in dit laatste gebied en de Leievallei waren er wel wat lager dan elders, wat nu ook nog zo is. Dat is dus duidelijk een veel ruimere verspreiding dan in West-Vlaanderen. Een ruwe schatting levert zo'n 400 à 500 koppels voor het Franse deel van het studiegebied.

In heel Frankrijk trad een achteruitgang op van -59% op 25 jaar tijd (https://inpn.mnhn.fr/espece/cd_nom/4657 (consultatie 31.08.2017)). In de regio Nord – Pas-de-Calais wordt een nog sterkere achteruitgang gemeld van -60% sinds 2001, nadat eerder al een dramatische terugval van -72% optrad in de tien jaar daarvoor (Luczak, 2017). Net als in Wallonië gaat het ook hier vooral om een 'verdunding' van de aantallen en nog geen grote inkrimping van het areaal.

Het lijkt er sterk op dat de Geelgors zich aan Vlaamse kant enkel nog kan handhaven in de omgeving van gebieden waar aanvullend wintervoedsel wordt verstrekt.

Bijna jaarlijks worden in het broedseizoen ook buiten de genoemde gebieden eenzame Geelgorzen opgemerkt, die meestal maar korte tijd blijven. Het is onbekend waar deze vogels vandaan komen of nog naartoe gaan. Het geeft aan dat er een beperkte zwerfbeweging bestaat, maar globaal gezien zijn de broedvogels zeer honkvast.

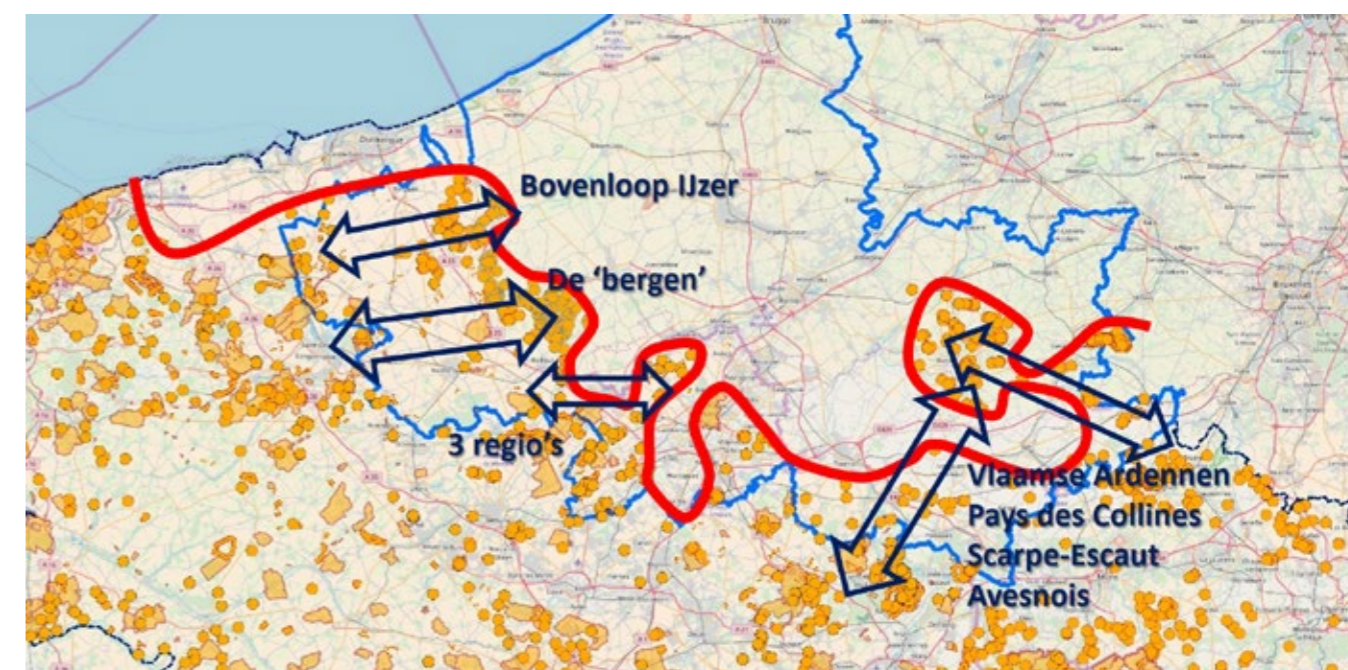
Figuur 8: Verspreiding en relatieve dichtheden Geelgors in de grensstreek in 2013

In 2013 werd in de grensstreek een grootscheeps onderzoek naar akkervogels en kleine landschapselementen georganiseerd. Vrijwilligers deden het veldwerk, de provincie West-Vlaanderen en de GON coördineerden de acties. Zij deden in het voorjaar 2 of 3 punttellingen van telkens 7 minuten op in totaal 391 telpunten, verspreid over de hele grensstreek. Op 87 daarvan werden Geelgorzen aangetroffen (figuur 8). De soort was significant talrijker in Frankrijk waar ze voorkwam op 41,7 % van de telpunten (met gemiddeld 0,77 vogels per telpunt) en maar op 10,9 % van de Vlaamse telpunten (met gemiddeld maar 0,23 vogels per telpunt). De Geelgors ontbrak enkel in de polders en de duinen. De verspreiding aan Vlaamse kant was (en is nog altijd) meer in kernen, die aan Franse kant was ruimer, vrijwel zonder 'gaten' en loopt door tot het uiterste zuiden van het studiegebied. In het Waalse deelgebied (Komen-Warneton) ontbrak de soort toen al.

De winterpopulatie van de Geelgors in West-Vlaanderen houdt zich vrijwel volledig op nabij wintervoedselveldjes. Ze worden jaarlijks geteld door vrijwilligers. Het wintermaximumschommelt tussen de 400 en de 880 vogels en neemt globaal toe, samen met het aantal beschikbare wintervoedselveldjes. Het aantal vogels is afhankelijk van de kwaliteit van het overwinterende graan, maar waarschijnlijk ook van "import" van Geelgorzen van elders.

In de winter van 2015-2016 werden 29 Geelgorzen in de winter van een kleine radiozender voorzien die een paar maanden bleef werken. Ook werden toen 160 Geelgorzen gekleurringd, om individuele vogels langer te kunnen opvolgen. De gezenderde Geelgorzen bleven zeer trouw aan het overwinteringsgebied. De verplaatsingen waren individueel verschillend. Sommige individuen bleven de hele winter op hun zelfde stek, maar de meeste verplaatsten zich tussen veldjes, tot 4 km ver. Grotere verplaatsingen zijn niet vastgesteld (Ostyn, 2016). Van de gekleurringde vogels werden er in het daarop volgende broedseizoen en in de winter 2016-2017 maar enkele teruggezien. Dat wijst er op dat in die eerste winter veel vogels van elders op de West-Vlaamse graanveldjes kwamen overwinteren. Er is nog altijd geen enkele terugmelding uit andere regio's. Het is dus voorlopig een raadsel waar die vogels vandaan komen. Doortrekkers vallen meer op in regio's waar ze normaal niet broeden, zoals centraal West-Vlaanderen. Daar worden maar weinig Geelgorzen gezien. Een herkomst uit het ruimere broedgebied in Frankrijk en misschien Wallonië, waarbij het niet om echte trekkers gaat, maar om rondzwervende vogels, is daarom aannemelijker. Maar dit is dus louter speculatie op dit moment.

Als we inzoomen op de grensregio, is het mogelijk om een vrij scherpe lijn te trekken tussen 'aanwezig' en 'afwezig'. Zie figuur 9. Grote pijlen situeren de nog ononderbroken grensoverschrijdende samenhang. Het is van groot belang om die samenhang niet kwijt te raken.

Figuur 9: Grensoverschrijdende populaties van de Geelgors, op basis van de kaart van figuur 6. De verspreiding lijkt scherp begrensd maar is voor de rest nog behoorlijk aaneengesloten.

Beschermingsmaatregelen dienen zich te concentreren op het behoud en verbeteren van de huidige leefgebieden. Enkel als de huidige lokale populatie toeneemt, is uitbreiding naar het verloren gegane areaal terug mogelijk.

De TEC!-partners zullen vooral samenwerken rond kleine landschapselementen, het voorzien van wintervoedsel en het sensibiliseren van de plattelandsbevolking.

2.3 Beschermingsstatus en Rode Lijst

De soort is wettelijk beschermd in zowel Vlaanderen, Wallonië als Frankrijk. Dat betekent dat o.a. de volgende handelingen verboden zijn:

- opzettelijk doden
- opzettelijk vangen
- opzettelijk en betekenisvol verstoren tijdens de periodes van voortplanting, terwijl de jongen nog van hun ouders afhankelijk zijn, tijdens de overwintering of de trek
- opzettelijk eieren vernielen, beschadigen of verzamelen
- in gevangenschap houden, transport, verkoop, ruilen, uitzetten, ...

De Rode Lijst-categorie geeft aan hoe de populatie er aan toe is.

In Vlaanderen werd de soort tot voor kort nog als "bedreigd" beschouwd (Devos et al. 2004). Omdat de populatie de laatste 10 jaar terug steeg, is die status recent opgewaardeerd naar "Momenteel niet bedreigd" (IUCN-code: "LC" = Least Concern, in het Frans "Préoccupation mineure" (F) of "Non menacée" (Wall.)) (Devos et al., 2016). Die stijging vond vooral plaats in oostelijk Vlaanderen. In West-Vlaanderen is de populatie klein maar stabiel gebleven in de laatste 10 jaar (zie hoger), maar verloor ze wel heel veel terrein in de 20 jaar daarvoor. De situatie in de Vlaamse Ardennen is niet zo goed gekend.

In Wallonië is de huidige status "Momenteel niet bedreigd" ("Non menacée"). Er wordt wel een achteruitgang van de dichtheid gemeld, maar (nog) nauwelijks van het areaal. Wel is de soort in westelijk Henegouwen schaarser geworden en plaatselijk verdwenen (zoals in Komen-Waasten) (Jacob & Burnel, 2010; <http://biodiversite.wallonie.be/fr/emberiza-citrinella.html?IDD=50334285&IDC=305> (consultatie 31.08.2017)).

In Frankrijk (voor het hele land) is de categorie "Kwetsbaar" of "Vulnérable" door een achteruitgang van -59% op 25 jaar tijd (https://inpn.mnhn.fr/espece/cd_nom/4657 (consultatie 31.08.2017)). In de regio Nord – Pas-de-Calais wordt een nog sterkere achteruitgang gemeld van -60% sinds 2001, nadat eerder al een dramatische terugval van -72% optrad in de tien jaar daarvoor (Luczak, 2017). Door de nog grote populatie en ruime verspreiding wordt ook voor Nord – Pas-de-Calais de Rode Lijst-categorie "Kwetsbaar" of "Vulnérable" toegekend (Beaudoin & Camberlein, 2017).

Het is dus duidelijk dat de Geelgors het niet goed doet in het TEC!-projectgebied en er beschermingsmaatregelen nodig zijn.

2.4 Gewenste maatregelen voor de Geelgors

2.4.1 Knelpunten

Het is nuttig voor het plannen van de juiste acties om de knelpunten op het terrein te kennen, zoals:

- Alleenstaande struiken die spontaan opschieten in randen van percelen of langs waterlopen worden vaak gerooid; dit zijn nochtans zeer waardevolle onderdelen van een geelgorshabitat
- Hagen worden vaak te "dun" geschoren; de ideale afmetingen zijn 1,20 m breed en 1,40 m hoog (Lack, 1992)
- Op tal van plaatsen wordt onderaan de haag gemaaid of met herbiciden de vegetatie weg gehouden; hier kunnen de vogels dan niet broeden
- Bloemrijke graslanden zijn vooral in Vlaanderen echt zeldzaam geworden, zelfs die met gewone Paardenbloemen die belangrijk zijn voor de eerste beschikbare nieuwe zaden in het voorjaar. Her en der worden graslanden gescheurd tot akker, andere worden omgezet tot monotone raaigraslanden die Geelgorzen niets te bieden hebben.
- Het ontwikkelen van ijle bloemrijke graslanden vereist vele jaren verschalend maaibeheer en is niet realistisch bij actieve landbouwers, maar wel bij particulieren of overheden
- De meeste wegbermen binnen het broedgebied worden geklepeld in volle broed- en bloeiseizoen; dit is nefast voor de botanische ontwikkeling en het insectenaanbod
- Graanstoppels - een waardevol winterbiotoop - blijven zelden door de winter heen beschikbaar. Ze worden na de graanoogst meestal snel bemest, ondergeploegd en ingezaaid met een groenbedekker (minder in Frankrijk). Behalve Japanse haver (zie verder) zijn de andere courant gebruikte groenbedekkers niet interessant voor de Geelgors, zoals Gele mosterd, Bladrammenas, Phacelia of raaigras
- De aanleg van graanakkertjes die kunnen overwinteren is afhankelijk van financiering door derde en dus onzeker op langere termijn. Vermits de soort het beste standhoudt of zelfs terugkeert waar zulke akkertjes worden voorzien, nemen we aan dat zulke kunstmatige aanvulling van het wintervoedselaanbod cruciaal is voor de overleving
- Er dient over gewaakt te worden dat subsidie voor overwinterende graanakkertjes enkel op gunstige plaatsen gegeven wordt: in de zon, op droge bodem, naast of vlakbij (< 50 m) een doornhaag. Anders komen deze veldjes meestal terecht op natte plaatsen langs beken of in de schaduw langs bos of dreven, namelijk daar waar de landbouwer het minste productieverlies zou lijden. Op zulke plaatsen verslechtert de graankwaliteit na de zomer zeer snel en komen dan geen vogels.
- De werkelijke detail-biotoopeisen in het TEC!-gebied zijn maar matig gekend
- Waarschijnlijk nestelen ze graag op hoorbare afstand van een buur (Clarysse, 2003). Als de populatie globaal achteruitgaat ('verdunt'), zakt dit netwerk aan de rand van het verspreidingsgebied dan na een tijd ook in elkaar

- Het is niet gekend of het voedselaanbod aan insecten in de zomer voldoende is om genoeg jongen groot te brengen om de sterfte in de populatie te compenseren; dit vergt zeer gedetailleerd en professioneel onderzoek dat buiten het bestek van dit actieplan valt. Daarom vallen we terug op algemene maatregelen om het insectenaanbod te verhogen
- De oostelijke populaties doen het beter dan de westelijke in zowel België als Nederland. Uit Frankrijk is dit niet bekend. Het is onduidelijk waar dit verschil aan te wijten is: is het een verschil in de aard van de landbouwintensivering of speelt klimaatverandering hierin (ook?) een rol?
- Veel landbouwers en andere plattelandsbewoners kennen de soort niet (meer).

Een aantal knelpunten heeft te maken met structurele aspecten van de landbouw, samen te vatten onder de noemer "intensivering". Die knelpunten zijn moeilijk op te lossen, en al zeker niet met de instrumenten van dit actieplan. Andere knelpunten kunnen door sensibilisatie en kleinschalige maatregelen wel verholpen worden. Daar gaan we op focussen.

Figuur 10: Knelpunten: solitaire struiken op perceelsranden of langs waterlopen worden vaak gerooid en zelden geplant (links, Dikkebus). Rechts: hagen zijn vaak te dun en vooral: de onderzijde is te open want daar maken Geelgorzen hun nest (Nieuwkerke).

Figuur 11: Overmatig gebruik van herbiciden ook buiten de gewassen dunt het aantal kruidachtige planten sterk uit en daarmee de voedselbronnen voor Geelgorzen (zaden en insecten). Rechts: veruit de meeste gangbare graslanden worden rijkelijk bemest en met dicotylenbestrijdingsmiddelen behandeld. Daardoor worden het dichte groene grastapjten die door Geelgorzen effectief gemeden worden.

Figuur 12: Links: klepelen is geen goede manier om hagen te onderhouden. De grote wonden maken de planten veel gevoeliger voor ziektes. Rechts: her en der houden Geelgorzen stand op wat ogenschijnlijk relictlocaties zijn, zoals in de randen van dit perceel historisch permanent grasland in het midden van de foto (Poperinge). Kunnen ze hier effectief standhouden?

Figuur 13: Scheuren en ophogen van oude bloemrijke graslanden gebeurt regelmatig (links Nieuwkerke, rechts Dranouter maar oude foto). Vaak wordt het een akker of anders een veel productiever grasland dat ongunstig is voor Geelgors.

Figuur 14: Graanstoppels zijn een prima biotoop. Maar onder de huidige normale bedrijfsvoering blijft hiervan nauwelijks een perceel overwinteren. Links in oktober (veel onkruidjes, Wijtschate), rechts in januari na oppervlakkige grondbewerking (Sint-Denijs). Bijna alle graanstoppels in Vlaanderen worden snel na de oogst bemest, geploegd en ingezaaid met een groenbedekker. In de andere regio's is dit minder het geval. Japanse haver is geschikt als voedsel voor de Geelgors als het de gelegenheid krijgt om in zaad te komen, maar de andere soorten groenbedekkers leveren geen voordeel voor de soort.

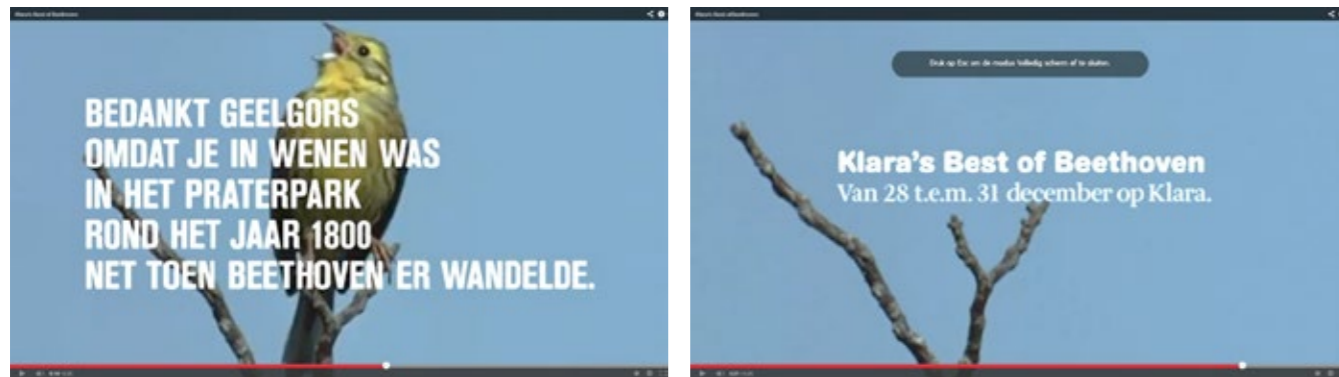

Figure 15: Graanveldjes voor wintervoedsel moeten op een goede plaats liggen of er komt geen vogel op af. Dus niet langs een waterloop (rijtkraan rijdt er over) en niet in de schaduw (koud, graan beschimmeld) (Sint-Denijs, 2005).

2.4.2 Pluspunten

Andere factoren zijn dan weer een bonus voor het project:

- Het is een 'aajibare' soort qua uiterlijk maar ook qua zang ("5e symfonie van Beethoven"). In Vlaanderen is de soort al gebruikt voor publiciteit door radiozender Klara en Festival Dranouter, zie figuur 16-17)
- De soort is makkelijk te vinden
- De verspreiding in de regio is goed gekend
- De verspreiding is niet versnipperd
- De verspreiding is grensoverschrijdend
- Er is al veel ervaring met het aanleggen van wintervoedselveldjes
- Er is al veel ervaring met de aanleg en het onderhoud van hagen en houtkanten
- De nood aan kleine landschapselementen ("KLE's") komt ten goede aan veel andere soorten dieren en planten (vlinders, bijen, hommels, vleermuizen, Eikelmuis, Grasmus, Braamsluiper, Zomertortel, Bramensprinkhaan, ...)
- De extra wintervoedselmaatregelen zijn ook voor andere soorten gunstig (Grauwe gors, allerlei vinkachtigen, muizen, uilen, Torenvalk, ...)
- Ook voor kleinwild (Haas, Patrijs) zijn de maatregelen gunstig, zodat jagers en wildbeheereenheden mee betrokken kunnen worden
- KLE's leveren veel andere ecosystemediensten naast biodiversiteit: landschapsverfraaiing, erosiebestrijding, nectar en stuifmeel, allerhande bessen, cultuurhistorie, enz.
- Er zijn voorbeelden van succesvolle projecten in Hoegaarden (B), Groningen (NL) en Zuid-Engeland (GB) die de lokale populaties daar hebben versterkt
- De maatregelen zijn niet echt duur

Figuur 16: Gebruik van de zang van de Geelgors door radiozender Klara.

Figuur 17: Publiciteit voor muziekfestival Dranouter met de Geelgors als mascotte

2.4.3 Welke terreinmaatregelen zijn gunstig voor de Geelgors?

Er bestaat een volgorde voor het resultaatgericht uitvoeren van een soortbeschermingsprogramma, zie kaderstukje hieronder. De concrete terreinmaatregelen staan in hoofdstuk 3.

Ter info: de hiërarchie van soortbeschermingsacties

Soortbescherming heeft het meeste kans op succes als men start bij de bestaande populaties en van hieruit verder bouwt, in deze volgorde:

	Action	But
1.	Verbeteren van de biotoopkwaliteit	Vergroten van de lokale populatie = beter bestand tegen natuurlijke populatieschommelingen. Focussen op zowel 'voedsel' als 'veiligheid' (dekking, nestplaatsen, enz.)
2.	Vergroten van het leefgebied	Idem + populatieoverschot krijgt nieuwe ruimte
3.	Verbinden van gescheiden populaties	Er kan uitwisseling van individuen en dus van genen gebeuren; dit is noodzakelijk om op langere termijn inteelt te vermijden

Concrete terreinacties moeten zich toespitsen op het voorzien van voedsel en veiligheid (Dochy & Hens, 2005).

Kort samengevat zijn dit de "**Grote Drie**":

- Z: zomervoedsel = insecten
- W: wintervoedsel = grote zetmeelhoudende zaden (graan, gras)
- D: dekking = veilig broeden, veilig schuilen

Mogelijke maatregelen voor **biotoopverbetering** zijn dan:

- behoud en herstel van bloemrijke graslanden (Z, W)
- behoud en beheer van hagen en houtkanten, o.a. niet te hoog en vooral niet te smal (Z, D)
- solitaire struiken of struwelen behouden of ontwikkelen langs waterlopen of onder hoogspanningsmasten (Z, W, D)
- het vlechten van hagen: zorgt voor dichte onderlaag (Z, D)
- behoud wat er nog is: oude landschapselementen zijn prioritair (Z,D)
- sensibilisatie haageigenaars om onderzijde haag ruig te laten in broedseizoen (Z, D)
- graanakkertjes of niet geoogste graanranden laten overwinteren (W)
- graanstoppels na de oogst ongestoord laten overwinteren zonder bemesting, grondbewerking of herbicidenbehandeling (W)
- onverharde wegen behouden (Z, W)
- stimuleren van landbouwers om beheerovereenkomsten af te sluiten voor :
 - ★ trioranden, met inheems gras-kruidentmengsel en gefaseerd strokenbeheer, en dit vooral langs waterlopen en/of hagen of solitaire struiken (Z, W)
 - ★ botanisch beheer (zie 1e maatregel) (Z, W)
- mantelzoombeheer van bosranden: creëren van meer structuurvariatie (Z, W, D)
- natuurvriendelijk beheer van brede wegbermen : bermbeheerplan opstellen én uitvoeren (Z, W), vochtige ruigte in gracht af en toe niet mee maaien
- onderhoud van knotwilgen stimuleren; oude knoestige bomen zijn het meest waardevol en hier eventueel achterstallig beheer inhalen (D)
- verbeteren milieukwaliteit:
 - ★ onbemeste en onbespoten bufferstroken langs waterlopen, poelen en bosranden voorzien (Z, W, D)
 - ★ waterzuivering landelijke horeca en verspreide bebouwing (Z)

Op basis van ervaringen in West-Vlaanderen, blijkt dat de Geelgorzen zich tijdens het broedseizoen niet verder dan 1 km van bestaande territoria begeven, en 's winters niet veel verder dan 2 km. Deze afstanden zijn van belang om terreinmaatregelen zo effectief mogelijk in te zetten.

Het **vergroten van het leefgebied** kan door terreinen die grenzen aan de bestaande populatiekernen meer geschikt te maken met bovenstaande maatregelen. Zoals hoger al gezegd, stellen vast dat de Geelgorzen zich 's winters nauwelijks buiten de perimeter van de broedterritoria begeven. Voor deze soort is het daarom vooral belangrijk om de resterende kernen eerst te laten toenemen om die dan te laten "overlopen" in buurgedebieden.

Het is dus nuttig om de maatregelen zeer gericht in te zetten in het huidige verspreidingsgebied. Naarmate de verspreiding opschuift, kunnen ook de maatregelen opschuiven.

Het in **verbinding** stellen **met andere populaties** is hier minder aan de orde, behalve in de Vlaamse Ardennen en westelijk Henegouwen waar wel een versnippering lijkt te zijn opgetreden.

Naast biotoopverbetering en ontsnippering is ook **sensibilisatie** van de plattelandsbewoners nodig om het draagvlak te verhogen om de maatregelen daadwerkelijk uit te voeren.

2.5 Welke andere soorten profiteren mee?

Het kleinschalige landschap dat de Geelgors verkiest, is ook een goed leefgebied voor tal van andere soorten. Deze soorten profiteren mee van de acties die voor de 'mascottesoort' worden georganiseerd. In tabel 1 zijn enkele van die soorten opgesomd.

Tabel 1: Soorten die mee profiteren van de maatregelen voor de Geelgors

Soorten	Biotoop
Planten	
Echte koekoeksbloem	Vochtige bloemrijke graslanden
Groot streepzaad	Bloemrijke bermen en hooilanden
Grote ratelaar	Bloemrijke hooilanden op vochtige bodem
Gulden sleutelbloem	Wegbermen, bosranden
Kleine ratelaar	Bloemrijke hooilanden op droge bodem
Korenbloem	Onbespoten graanakkers
Wilde bertram	Bloemrijke hooilanden op vochtige bodem, natte greppels langs wegbermen
Vogels	
Boerenzwaluw	Veestallen met open deuren en gemengd landschap rondom
Braamsluiper	Brede hagen en houtkanten
Gele kwikstaart	Open akkers, akkerranden, trage wegen
Grasmus	Hagen, houtkanten
Grauwe gors	Open akkers met 'zitplaatsen' (paaltjes, mestvaalten, elektriciteitsdraden, struikjes), akkerranden, trage wegen, bloemrijk grasland, 's winters op graan; in open gebied
Huiszwaluw	Gebouwen met grote dakoversteek in insectenrijke omgeving (hoeve, dorp)
Kerkuil	Gemengd agrarisch landschap met muizenrijke ruigtes en gebouwen of nestkasten om te broeden
Paapje	(op trek) Bermen en graslanden met veel insecten en paaltjes of andere uitkijkposten
Patrijs	Gemengd agrarisch landschap met relatief kleine percelen
Putter	Allerlei ruigtes en braakliggend terrein met veel distels, klit of kaardenbol
Rietgors	Rietgrachten, moerassen; 's winters vaak op graanstoppels en vogelvoedselgewassen
Ringmus	Kleinschalig landbouwgebied met veel oude (knot)bomen en houtkanten
Roodborsttapuit	Insectenrijke bermen, graslanden of ruigtes met paaltjes, braamstruwelen of andere uitkijkposten
Steenuil	Weiden met oude knotbomen, oude gebouwtjes
Zomertortel	Brede hagen en houtkanten, brede mantelzomen van bossen, onkruidzadenrijke randen en stoppels
Zoogdieren	

Eikelmuis	Gevarieerd terrein met bosjes, boomgaard, oude tuinen met gebouwtjes, klimplanten, knotbomen, steen- of takkenhopen, ...
Haas	Gevarieerd landschap
Amfibieën & reptielen	
Kamsalamander	Kleinschalig mozaïeklandschap met poelen, bloemrijk grasland, ruigtes en hagen
Kleine watersalamander	Poelen in gevarieerde omgeving
Bruine kikker	Poelen in bos of grasland
Gewone pad	Poelen
Hazelworm	Zonnige bosranden, schrale bermen
Dagvlinders	
Sleedoornpage	Hagen, houtkanten, bosranden met Sleedoorn
graslandvlinders als groep	Bloemrijke bermen en graslanden
Sprinkhanen	
Grote groene sabelsprinkhaan	Ruigtes
Bramensprinkhaan	Hagen, houtkanten, bosranden, braamstruweel

3. Doelen van het grensoverschrijdend soortactieplan Geelgors

3.1 Inleiding

Om het succes van de maatregelen te kunnen toetsen is het stellen van concrete doelen noodzakelijk. Een concreet doel is ook goed bruikbaar in de communicatie rond het project, zowel voor als na de uitvoering.

Het opvolgen van die doelen gebeurt door 'monitoring', onder het motto "meten is weten". Door het periodiek meten van bepaalde parameters die aan het doel gelinkt zijn, kun je aftoetsen hoe goed het project naar de doelen toe werkt. Bijsturing kan gebeuren indien nodig.

De doelstellingen worden geformuleerd als één algemeen hoofddoel, onderverdeeld in diverse actiedoelen die samen moeten leiden tot het behalen van dit hoofddoel.

3.2 Hoofddoelstelling

De TEC!-partners werken grensoverschrijdend samen om een set van algemene maatregelen voor de bescherming van de Geelgors onder de aandacht van de doelgroepen "landbouwers" en "breed publiek" te brengen, en begeleiden hen bij de uitvoering ervan.

De TEC!-partners richten hiervoor demonstratiepercelen in, ontwerpen gemeenschappelijk didactisch materiaal, organiseren kennisuitwisselingsmomenten en voeren monitoring uit.

De partners van TEC! zullen op een gelijkaardige manier grensoverschrijdend aan de bescherming van de Geelgors werken door:

- analoge demonstratieterreinen aan te leggen voor zomervoedsel en wintervoedsel
- het broedhabitat te verbeteren door extra aandacht te besteden aan kleine landschapselementen, in het bijzonder hagen
- een gezamenlijke monitoring uit te voeren
- grensoverschrijdende uitwisselingsmomenten van kennis en ervaringen te organiseren
- samen het nodige didactisch materiaal te realiseren (infopanelen, kleine brochure)

3.3 Actiedoel 1: Demonstratieterreinen aanleggen voor zomervoedsel en wintervoedsel

In elk land worden minstens 3 demonstratieterreinen aangelegd die maatregelen ten gunste van Geelgors laten zien:

- bloemrijk grasland als maatregel voor zomervoedsel, nl. insecten
- vroeg gezaaide Japanse haver als groenbedekker zodat die nog in zaad kan komen, als wintervoedsel

a) Bloemrijk grasland

Bloemrijke graslanden zijn erg nuttige biotoopelementen voor de Geelgors. Ze herbergen veel insecten én veel zaden. Ze zijn daarom jaarrond van belang (Stoate et al., 1998).

Het belangrijkste is om de weinige nog bestaande bloemrijke graslanden te behoeden voor te gulle bemesting en bestrijdingsmiddelen. Anders zullen de grassen snel gaan domineren. De soortenrijkdom verdwijnt dan en er resteert alleen een grastapijt. Het is moeilijk en duur om een bloemrijk grasland te ontwikkelen. Het is daarom zeer zinvol om de bestaande percelen goed te verzorgen!

Figuur 18: Bloemrijke graslanden zijn rijk aan insecten en makkelijker toegankelijk voor gorzen omdat ze een ijlere graszode hebben. Dergelijke percelen zijn tegenwoordig erg zeldzaam. Ze liggen meestal op terreinen met natuurlijke handicaps (te nat, te droog, helling, ...). Het maaisel is niet geschikt voor productieve melkkoeien maar wel voor paarden, schapen en sommige leeftijden van runderen. Als er meer vraag naar dergelijk maaisel komt, worden zo'n graslanden weer interessanter voor een landbouwer (Avesnois, Frankrijk).

De partners kunnen niet instaan voor het jaarlijks uitvoeren of betalen van het beheer van particuliere terreinen. Daarom ligt de focus hier vooral op het stimuleren van het behoud van deze graslanden.

Bloemrijke percelen kunnen ook ingezaaid worden. De demonstratiepercelen zullen enkel gebruik maken van een mengsel van streekeigen soorten.

Om succes te hebben voor Geelgorzen moet zo'n grasland op maximum 300 m van een bestaand geelgorsterritorium ingericht worden.

Figuur 19: Ingezaaid maar inheems bloemrijk grasland en KLE's van een grote privétuin kunnen een belangrijke bijdrage leveren aan een beter geschikt landschap voor de Geelgors (Slijpskapelle).

Figuur 20: Links: typisch bloemrijk grasland voor de zandleemstreek met Margriet, Knoopkruid, Veldzuring, veel Scherpe boterbloem en een variatie aan vlinderbloemigen en grassen (Vrijbosroute, Langemark). In het projectgebied zijn dergelijke vegetaties bijna alleen nog in bermen en natuureservaten te vinden. Rechts: Nog voedselarm grasland op zandige bodem met veel Gewoon biggenkruid en Veldzuring in juli (Scherpenberg). Dergelijke graslanden zijn in stand te houden door twee keer per jaar te maaien, het maaisel af te voeren en zeker niet te bemesten noch te bespuiten.

Figuur 21: Links: hetzelfde grasland zoals op de foto hierboven rechts (Scherpenberg) maar vroeger op het seizoen (mei). Reukgras en Gewoon struisgras zijn de dominante grassen, de zode is vrij open. Rechts: inzaai van akkerranden kan het bloemrijke aspect nabootsen. Op voedselrijke bodems groeit alles snel maar Groot streepzaad raakt er nog bovenuit (Schipvaarthoeve, Poperinge).

Bloemrijke percelen bieden veel 'ecosysteemdiensten'. Het zijn precies deze nuttige eigenschappen die in de communicatie in de verf zullen worden gezet :

- variatie aan nectar en stuifmeel voor bestuivers (bijen, hommels, zweefvliegen, ...)
- er leven veel natuurlijke vijanden van plagen (loopkevers, spinnen, lieveheersbeestjes, ...)
- waardplanten voor vlinders
- erg aantrekkelijk voor de recreant
- dus ook aantrekkelijk voor de regionale horeca en hoevetoerisme
- geen erosie
- bieden een gevarieerd hooi voor nichemarkten

Om kleine organismen met een lange levenscyclus van een jaar of meer, zoals vlinders, sprinkhanen en kevers, betere kansen te geven, is het zinvol om niet alles ineens af te maaien. Wanneer bij elke maaibeurt een strook van minstens 3 meter breed wordt overgelaten, kan een deel van de eitjes, rupsen of volwassen dieren de maaibeurt overleven. Anders moet telkens herkolonisatie van elders plaatsvinden. Het effect op vlinders en sprinkhanen is zeer snel zichtbaar resp. hoorbaar, waardoor dit in de communicatie een "vlinder- en sprinkhanenstrook" kan genoemd worden.

Gefaseerd beheer zal geen effect hebben wanneer nog vollevelds insecticiden en herbiciden worden gebruikt. Daarom worden de sensibilisatiecampagnes voor pesticidenvrij beheer van randen, bermen, tuinen en openbaar groen voortgezet.

b) Japanse haver (*Avena strigosa*)

Japanse haver is een groenbedekker die steeds couranter wordt gebruikt in de normale landbouwbedrijfsvoering. In Vlaanderen werd ontdekt dat als je dit gewas vóór 15 augustus zaait, het dan nog hetzelfde najaar in zaad kan komen. De zaden zijn erg geliefd door de Geelgors, maar bijvoorbeeld ook door de Ringmus en de Rietgors, andere aandachtsoorten in het TEC!-project.

Geelgorzen blijven 's winters binnen hun broedgebied. Daarom moeten deze demonstratievelden binnen 2 km van gekende broedplaatsen gesitueerd zijn.

Minstens 3x per winter worden de vogels er geteld om 10u 's morgens: half december, half januari en half februari.

Deze veldjes werken het best op droge zonnige plaatsen met dekking in de directe nabijheid. Daarom moeten ze voldoen aan de volgende voorwaarden :

- Gelegen op minder dan 2 km van een gekend territorium van de Geelgors
- In voor Geelgorzen geschikte omgeving, namelijk landbouw- of natuurgebied
- Grenzend aan de zonzijde van een doornhaag (voorkeur)
- Op minder dan 50 m afstand van een doornhaag
- Op minstens 50 m van een drukke weg of gebouw
- Op minstens 100 m van een veestal
- Niet langs een bosrand
- Niet op een perceel dat omsloten is door bos
- Niet in de schaduw van een dreef of bos
- Niet direct langs een waterloop
- Niet op een overstroombare plaats

Figuur 22: *Japanse haver in november (links). Komt vaak nog in bloei, maar zaadzetting lukt maar als ingezaaid wordt voor 15 augustus. Rechts: in zaad in januari, met Geelgorzen in aanpalend haagje (Westouter).*

De Vlaamse Landmaatschappij bezorgt in januari 2018 de richtlijnen voor de teelt van Japanse haver aan alle TEC!-partners. Die gaan daarna op zoek naar geschikte percelen op minder dan 2 km van gekende broedterritoria van de Geelgorzen om in het najaar van 2018 al over de demonstratiepercelen te beschikken. Een voorteelt van wintergerst is ideaal omdat die vroeg genoeg geoogst wordt. Elk jaar moeten nieuwe contracten worden afgesloten.

Zie bijlage 1 voor een modelcontract met een landbouwer voor het inzaaien van Japanse haver.

3.4 Actiedoel 2: Broedhabitat verbeteren: aandacht voor hagen

Elke partner neemt initiatieven om de aanleg en het beheer van geelgorsvriendelijke hagen te promoten. Dit gebeurt in een grensoverschrijdende context.

Voor de concrete acties verwijzen we graag naar het TEC!-actieplan voor het hagenlandschap.

Geelgorzen maken hun nest in ruigte onderaan hagen en bosranden. Hoe dichter de haag, hoe veiliger ze kunnen broeden. Dat kan bijvoorbeeld door een haag te vlechten. De foto's hierna tonen enkele voorbeelden van hoe een haag beheerd kan worden.

Naast hagen worden solitaire struiken en bomen ook veel als zangpost gebruikt. Oude knotwilgen zijn ook nuttig als insectenrijk biotoop vanaf het vroege voorjaar.

Gevlochten hagen hebben onderaan een veel dichtere structuur en bieden zo veiliger broedgelegenheid. Het is veel werk maar moet maar om de 20-30 jaar gebeuren. Een haag vlechten kost momenteel zo'n 17 €/lm. Ze moet eerst 2 tot 3 jaar vrij in de hoogte uitgroeid zijn tot 3 à 5 meter hoog zodat de stammetjes lang genoeg zijn om schuin te leggen.

Figuur 23: *Links: een gevlochten haag biedt een veel dichtere onderzijde en dus veiliger broedgelegenheid. Het is wel arbeidsintensief, dus enkel in te zetten op kansrijke locaties (Westouter, <1 jaar na het vlechten). Rechts: grote tuinen kunnen via een landschapsplan worden ingericht tot geelgorsvriendelijk terrein, zoals in dit voorbeeld (Wulvergem).*

Figuur 24: *Er bestaan allerlei haagvlechttechnieken, die verschillen volgens de streek en de oorspronkelijke doelstelling om koeien dan wel schapen binnen of juist buiten te houden. Allemaal leiden ze tot een dichtere structuur onderaan die gunstig is voor Geelgorzen (links: Wormhout, Christophe Delbecque CCHF; rechts Méteren, Mélissa Toussaint CCFI).*

Figuur 25: Links: vogelbosje in het kader van een landschapsbedrijfsplan (Jabbekke), ideaal als potentiële zangpost en broedlocatie. Rechts: 's Winters komen Geelgorzen in groepen op zadenrijkepercelen af, op voorwaarde dat er veilig struweel naast staat om in te rusten en te schuilen (foto Graham Catley).

Figuur 28: -Inkerveens vallen op een winterse zondagmorgen, gevolgd door een Pluim bij de staaf. Dit is geknipt werk voor vrijwilligers (Bemmelberg).

Figuur 26: Solitaire struiken of hakhoutstronken worden vaak als zangpost gebruikt. Langs waterlopen zijn stronken elzenhakhout ook zeer goed om de oevers vast te houden (links Nieuwkerke, rechts Robaertbeek Poperinge).

Figuur 27: Veel solitaire struiken maken een haag. Hoe meer structuur in de haag, hoe beter voor Geelgorzen en andere soorten. Het is zelfs beter geen uniforme 'muur' (nabij Couthofbos, Poperinge).

3.5 Actiedoel 3: Gezamenlijke grensoverschrijdende monitoring van de resultaten

De Geelgorzen worden op twee manieren gemonitord:

- De resultaten van de wintermaatregelen met Japanse haver zullen opgevolgd worden door in de **winter** 3 simultaantellingen uit te voeren (half december, half januari, half februari).
- In het **voorjaar** van 2019 wordt een grootscheepse grensoverschrijdende inventarisatie van Geelgorsterritoria uitgevoerd.

Voor de tellingen wordt een beroep gedaan op vrijwillige vogelkijkers uit alle regio's.

In de winter 2017-2018 liggen nog enkel in West-Vlaanderen percelen met Japanse haver. De partners worden uitgenodigd om er deel te nemen aan de simultaantellingen op 07.01 en 11.02.2018.

Vanaf de winter 2018-2019 wordt gezamenlijk geteld.

De wintertellingen gebeuren met simultaantellingen om 10u 's morgens op alle Japanse haverpercelen van het project.

De broedvogelkartering in 2019 gebeurt via de punttellingenmethode zoals in 2013 uitgevoerd (zie Dochy, 2014).

3.6 Actiedoel 4: Grensoverschrijdende communicatie en kennisuitwisseling organiseren

Gedurende het TEC!-project worden minstens volgende grensoverschrijdende communicatie- en kennisuitwisselingsmomenten georganiseerd:

- opleiding vogelkijkers omtrent de methodiek voor de monitoring
- informeren van landbouwers over de mogelijkheden van aangepast beheer van hagen en het gebruik van Japanse haver
- sensibiliseren van het brede publiek door didactisch materiaal te voorzien op grote publieksevenementen

De Geelgors wordt ook vermeld bij andere activiteiten waar de soort niet het hoofdonderwerp is, maar waar ze wel van profiteert, zoals cursussen over bomen knotten, hagen vlechten, ...

Figuur 29: “Iedereen eco-burger!” of “Tous éco-citoyens!” (TEC!). Iedereen kan helpen om het de Geelgors beter naar de zin te maken! (Christophe Delbeque, CCHF)

3.7 Actiedoel 5: Gezamenlijk een set aan didactisch materiaal samenstellen

Om het brede publiek te bereiken is het nodig om over didactisch materiaal te beschikken. Dit zal door de partners samen worden opgesteld in beide talen. Het gaat minstens om:

- Eenvoudige infopanelen over de soort en de mogelijke beschermingsmaatregelen
- Een kleine infobrochure met dezelfde informatie die wat meer kan uitgewerkt worden, met contactadressen, enz.
- Een kleine infofolder over Japanse haver, bedoeld voor landbouwers

Niet alleen de stedelijke bevolking, maar ook de plattelandsbewoners kennen steeds minder van de natuur om hen heen. Om dit om te buigen worden laagdrempelige initiatieven opgezet om de meest opvallende akkervogels in het algemeen - en de Geelgors in het bijzonder - bekender te maken bij het grote publiek, maar ook bij de landbouwers.

4. Tijdslijn grensoverschrijdend soortactieplan Geelgors

De planning wordt schematisch weergegeven in tabel 2. Afkortingen projectpartners: zie bijlage 2.

Tabel 2: Meerjarenplanning grensoverschrijdend soortactieplan Geelgors.

N°	Actiedoelen	Wie leidt?	2018	2019	2020	2021	2022
1	Demonstratieterreinen aanleggen: - bloemrijk grasland (voor insecten als zomervoedsel) - vroeg gezaaide Japanse haver (voor zaden als wintervoedsel)	RLW, VLM	X	X	X	X	X
2	Broedhabitat verbeteren: aandacht voor hagen	CCHF	X	X	X	X	X
3	Monitoring van - broedvogels (gebiedsdekkend) - wintervogels (bij Japanse haver)	PWV, GON, HD	X	X	X	X	X
4	Communicatie en kennisuitwisselingsmomenten organiseren	Tous	X	X	X	X	X
5	Didactisch materiaal samenstellen	PWV	X	X			

5. Literatuur

- Clarysse K., 2003. Habitatpreferenties van de geelgors (*Emberiza citrinella*) in het Regionaal Landschap West-Vlaamse Heuvels + voorstellen tot habitattherstel. Larenstein Hogeschool Wageningen i.s.m. RLWH, Ieper.
- Cramp S. & Perrins C.M., 1994. The Birds of the Western Palearctic Volume IX. Oxford University Press, Oxford, New York, 488 p.
- Devillers P., Roggeman W., Tricot J., del Marmol P., Kerwijn C., Jacob J.-P. & Anselin A. (editors.), 1988. Atlas van de Belgische broedvogels. Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen, Brussel. 395 p.
- Devos K., Vermeersch G., Onkelinx T., T'Jollyn F. & Lewylle A. (2016). Het project Algemene Broedvogels Vlaanderen (ABV): een nieuwe update van populatietrends (2007-2016). Vogelnieuws nr. 27: 28-31. INBO & Natuurpunt Studie.
- Devos et al., 2016. De IUCN Rode Lijst van de broedvogels in Vlaanderen (2016). *Natuur.oriolus* 82 (4): 109-122.
- Devos K., Anselin A. & Vermeersch G., 2004. Een nieuwe Rode Lijst van de broedvogels in Vlaanderen. In: Vermeersch G., Anselin A., Devos K., Herremans M., Stevens J., Gabriëls J. & Van der kriecken B., 2004. Atlas van de Vlaamse broedvogels 2000-2002. Mededelingen van het Instituut voor Natuurbehoud 23, Brussel.
- Dochy O. & Hens M., 2005. Van de stakkers van de akkers naar de helden van de velden. Beschermingsmaatregelen voor akkervogels. Rapport van het Instituut voor Natuurbehoud IN.R.2005.1, Brussel, i.s.m. het provinciebestuur van West-Vlaanderen, Brugge.
- Dochy O., 2010. Akkervogels in het Brugse Ommeland. *De Spille* 7 (4): 4-10.
- Dochy O., 2014. Verslag van de Frans-Belgische akkervogelinventarisatie 2013. Provincie West-Vlaanderen, Brugge. 105 p.
- Dochy O., Bauwens D., Maes D., Adriaens T., Vrielynck S. & Declerck K., 2007. Prioritaire en symboolsoorten voor soortbescherming in West-Vlaanderen. Rapport INBO.R.2007.13, Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel i.s.m. Provinciebestuur West-Vlaanderen, Brugge. 162 p.
- Jacob J.-P. & Burnel A. (2010) : Bruant jaune, *Emberiza citrinella*. Pages 442-443 in Jacob J.-P., Dehem C., Burnel A., Dambiermont J.-L., Fasol M., Kinet T., van der Elst D. & Paquet J.-Y., 2010. Atlas des oiseaux nicheurs de Wallonie 2001-2007. Série « Faune-Flore-Habitats » n°5. Aves et Région wallonne, Gembloux . 524 pages.
- Jacob J.-P., Dehem C., Burnel A., Dambiermont J.-L., Fasol M., Kinet T., van der Elst D. & Paquet J.-Y., 2010. Atlas des oiseaux nicheurs de Wallonie 2001-2007. Série « Faune-Flore-Habitats » n°5. Aves et Région wallonne, Gembloux . 524 pages.
- Lack P., 1992. Birds on lowland farms. British Trust for Ornithology. London, UK. 140 p.
- Lippens L. & Wille H., 1972. Atlas van de vogels in België en West-Europa. Uitgeverij Lannoo, Tiel. 847 p.
- Luczak C., 2017. Évolution des populations d'oiseaux communs nicheurs dans le Nord – Pas-de-Calais (1995-2014). Collection Faune du Nord – Pas-de-Calais, tome 1, GON, Lille. 216 p.
- Ostyn S., 2016. The use of cereal winter food plots by the threatened Yellowhammer *Emberiza citrinella*. Thesis submitted to obtain the degree of Master of Science in Biology. University of Ghent, Faculty of Sciences – Terrestrial Ecology Unit. 62 p.
- Rutten J., 2004. Geelgors. In: Vermeersch G., Anselin A., Devos K., Herremans M., Stevens J., Gabriëls J. & Van Der Kriecken B., 2004. Atlas van de Vlaamse broedvogels 2000-2002. Mededelingen van het Instituut voor Natuurbehoud 23, Brussel, 496 p.
- Stoate C., Moreby S. & Szczur J., 1998. Breeding ecology of farmland Yellowhammers *Emberiza citrinella*. *Bird Study* 45, 109-121.
- Tombal J.-Ch. (coord.), 1996. Les oiseaux de la région Nord – Pas-de-Calais. Effectifs et distribution des espèces nicheuses, période 1985-1995. Groupe Ornithologique Nord, région Nord-Pas-de-Calais, DIREN. Lille, 336 p.

Samenvatting

De Geelgors is de geknippede mascottesoort voor een gevarieerd kleinschalig landschap met veel hagen en bomen. Dit is van oudsher een typisch landschap in het werkingsgebied van het Interregproject TEC!. Aan Vlaamse kant zijn dit landschap én de Geelgors nu hoofdzakelijk teruggedrongen tot de grensstreek met de Franstalige regio's, maar het is er nog niet fysiek van gescheiden. In Frankrijk en Henegouwen zijn dit type landschap en de Geelgors nog ruimer verspreid. Daar treedt recent echter ook een achteruitgang op door de steeds verder gaande intensivering van de landbouw en het verdwijnen van kleine landschapselementen. Alle resterende populaties zijn nog grensoverschrijdend met elkaar verbonden. Dat is een grote sterkte om met succes een effectieve soortbescherming te kunnen realiseren. Samenwerking in de grensregio is daarom een must om deze zo typische soort er te kunnen behouden.

Het soortactieplan Geelgors wil de huidige grensoverschrijdende populatie aaneengesloten houden en optimaal beschermen door alle acties in de grensregio op elkaar af te stemmen. Daarbij wordt dankbaar gebruik gemaakt van de ervaring van eerdere projecten in Vlaanderen. Zo wordt het aanbod aan wintervoedsel verhoogd door het voorzien van veldjes of stroken niet geoogst graan. Voor optimale broedgelegenheid is het nodig om de kleine landschapselementen beter te verzorgen en insectenrijke terreintjes in te richten. Daarnaast zal er ruime aandacht zijn om het publiek te sensibiliseren om meer aandacht voor kleine landschapselementen te hebben. Niet alles kan met vergoedingen geregeld worden. Kleine maatregelen die men uit vrije wil neemt zijn zeker zo belangrijk.

Dit actieplan kwam tot stand dankzij 12 partners die de handen in elkaar sloegen om werk te maken van 10 grensoverschrijdende actieplannen voor biodiversiteit in het kader van het Interreg V-project Tous Eco-Citoyens! (TEC!). Een overzicht van de verschillende activiteiten die tijdens de projectduur van TEC! gerealiseerd zullen worden is te vinden onder elk actiedoel.

Bijlagen

Bijlage 1: Modelcontract japanse haver

IJZER & POLDER
REGIONAAL LANDSCHAP

Regionaal Landschap IJzer & Polder vzw
Provinciaal Bezoekerscentrum De Blankaart
Iepersteenweg 56
8600 DIKSMUIDE

T 051 54 59 62
E info@rijp.be
W www.rijp.be

Samenwerkingsovereenkomst inzaai groenbemester (smengsel)
Japanse haver (*Avena strigosa*)

Tussen het Regionaal Landschap IJzer & Polder vzw, Provinciaal Bezoekerscentrum De Blankaart, Iepersteenweg 56 te 8600 Diksmuide, hierna genoemd "het Regionaal Landschap" enerzijds, voor wie optreedt de heer Guido Decorte, voorzitter

en de heer/mevrouw

adres:

hierna genoemd "de landbouwer" anderzijds.

Artikel 1. Voorwerp en duur van de overeenkomst

De overeenkomst heeft betrekking op de aanleg en het onderhoud van (*schrapen wat niet past*)

(1) ofwel **Japanse haver** (*Avena strigosa*) als groenbemester,
(2) ofwel een mengsel van **Japanse haver** (*Avena strigosa*), **Phacelia** (*Phacelia tanacetifolia*) en **Zonnebloem** (*Helianthus annuus*) als groenbemester, conform de richtlijnen 'Ecologisch Aandachtsgebied'.

De percelen, waarvan sprake, zijn aangegeven op de aan deze overeenkomst gehechte kaart(en) (in bijlage).

De aangelegde oppervlakte van het mengsel bedraagt hectare.

De overeenkomst wordt aangegaan voor de periode van 1 nateeltseizoen en eindigt op 15 maart 2018.

Artikel 2. Engagemet van de landbouwer

De landbouwer engageert zich om het aangeduide perceel (zie bijlage) in te zaaien met ofwel de groenbemester Japanse haver (*Avena strigosa*) ofwel het bovengenoemde mengsel als groenbemester/nateelt.

contactpersoon Miguel Depoortere ond.nr. 0893.853.317
e-mail miguel.depoortere@west-vlaanderen.be Belfus 068-2493565-13
telefoon 051 54 59 62 IBAN: BE08 0682 4935 6513 - BIC: GKCCBEBB

MET STEUN VAN HET AGENTSCHAP NATUUR EN BOS, HET AGENTSCHAP ONDOEREND ERFGOED, DE PROVINCIE WEST-VLAANDEREN EN DE GEMEENTEN ALVERINGEM, DIKSMUIDE, MOUTHULST, KOEKELARE, KORTEMARK, LANGEMARK-POELKAPELLE, LO-RENINGE EN VEURNE

IJZER & POLDER
REGIONAAL LANDSCHAP

De landbouwer engageert zich om het perceel in te zaaien kort na de oogst van de hoofdteelt, met als **uiterste datum 31 augustus 2017**. Het perceel wordt niet bewerkt (geen bodembewerkingen, niet maaien) voor **15 maart 2018**.

De landbouwer geeft aan het Regionaal Landschap de machtiging om het perceel te betreden om te controleren of de overeenkomst naar behoren is uitgevoerd en om te inventariseren welke (akker)soorten van het perceel gebruik maken.

Artikel 3. Engagemet van het Regionaal Landschap

Het Regionaal Landschap levert kosteloos het nodige zaad aan de landbouwer van (*schrapen wat niet past*)

(1) ofwel **Japanse haver** (*Avena strigosa*) à rato van **40 kg/ha**,
(2) ofwel van het groenbemestersmengsel à rato van **35 kg/ha Japanse haver** (*Avena strigosa*), **4 kg/ha Phacelia** (*Phacelia tanacetifolia*) en **1 kg/ha Zonnebloem** (*Helianthus annuus*).

Het Regionaal Landschap verstrekt aan de landbouwer het nodige teeltadvies.

Artikel 4. De niet-naleving van de overeenkomst

Bij niet-naleving wordt de overeenkomst verbroken en wordt de landbouwer verplicht een schadevergoeding te betalen gerelateerd aan de kostprijs van het geleverde zaai zaad. De overeenkomst wordt niet verbroken indien de beheerder kan bewijzen dat de teloorgang geheel of ten dele te wijten is aan overmacht.

Gemaakt te op / / in 2 exemplaren.

Het Regionaal Landschap IJzer & Polder vzw, De landbouwer,
Henk Schaut,
Coördinator

MET STEUN VAN HET AGENTSCHAP NATUUR EN BOS, HET AGENTSCHAP ONDOEREND ERFGOED, DE PROVINCIE WEST-VLAANDEREN EN DE GEMEENTEN ALVERINGEM, DIKSMUIDE, MOUTHULST, KOEKELARE, KORTEMARK, LANGEMARK-POELKAPELLE, LO-RENINGE EN VEURNE

Bijlage 2: lijst projectpartners TEC!

Het doel van het project 'Tous Eco-Citoyens!' of 'Iedereen eco-burger!' (TEC!) is om de bewoners van deze Frans-Belgische grensregio bewust te maken van de nood aan bescherming en de acties voor het verbeteren van de grensoverschrijdende biodiversiteit in hun omgeving. De natuur houdt zich niet aan grenzen en moet daarom ook op deze schaal beschermd worden.

De 12 partners van TEC ! hebben elk een diepgaande kennis van de lokale natuur. Ze werken zo veel mogelijk samen met lokale actoren zodat zij ambassadeurs van de biodiversiteit worden. Samen werken de TEC!-partners een strategie uit om de typische soorten en biotopen uit hun grensregio te promoten.

Het project TEC! werd gelanceerd in oktober 2016 in het kader van het Europese Interreg V-programma. Het project geniet van een ondersteuning door het Europese Fonds voor Regionale Ontwikkeling (FEDER) van 999.855,68 euro. Samen met de eigen bijdrage van de partners bedraagt de totale kost van het project 1.999.771,41 euro.

Partenaire	Contact	Tél.
Provincie West-Vlaanderen <i>(lead partner)</i>	Ronny Vanhooren ronny.vanhooren@west-vlaanderen.be	+32 51 51 93 46
Groupe Ornithologique et Naturaliste du Nord/Pas-de-Calais (GON)	Rudy Pischitta rudy.pischitta@gon.fr	+33 320 53 26 50
Métropole Européenne de Lille (MEL)	Romain Morvan rmorvan@lillemetropole.fr	+33 359 00 24 76
Hainaut Développement Cellule Environnement (HD)	Séverine Landa severine.landa@hainaut.be	+32 65 34 25 87
Provinciaal Land- en Tuinbouwcentrum (Inagro)	Dieter Depraetere dieter.depraetere@inagro.be	+32 51 27 33 82
Communauté de Communes des Hauts de Flandre (CCHF)	Christophe Delbecque christophe.delbecque@cc-hautsdeflandre.fr	+33 328 43 09 99
Regionaal Landschap Westhoek (RLW)	Korneel Clarysse korneel.clarysse@rlwh.be	+32 57 23 08 55
Communauté de Communes de Flandre Intérieure (CCFI)	Mélissa Toussaint mtoussaint@cc-flandreinterieure.fr	+33 359 68 40 09
Stad Komen-Waasten	Emmanuel Dubuc emmanuel.dubuc@publilink.be	+32 56 56 10 45
Vlaamse Landmaatschappij (VLM)	Catherine Vanden Bussche catherine.vandenbussche@vlm.be	+32 50 45 81 35
Stad Moeskroen	Christophe Deneve christophe.deneve@mouscron.be	+32 56 86 01 51
Regionaal Landschap Vlaamse Ardennen <i>(geassocieerde partner)</i>	Els Eeckhout els.eeckhout@rlva.be	+32 55 20 72 65

